

Bregarjevi neprenehoma. Razumeti niso mogli tega in so mislili, da sanjajo krasne sanje. Tipali so z rokami zlate darove in so morali naposled verjeti, da ne sanjajo, ampak da je vse gola resnica. Lenčica pa jih je gledala in se jim je sladko smehljala.

„Cin, cin,“ so zazvončkljali zvončki hipoma. Obrnila sta se tedaj vitka jelena in sta odbrzela po poti. Gledali so Bregarjevi za njima, dokler nista izginila tam gori na pašniku. Svetlo je svetil mesec, in modra Pišenca je pošumevala tam na produ. Še se je glasilo jasno zvončkljanje. Toda prihajalo je tiše . . . tiše in je naposled popolnoma utihnilo . . .

* * *

Resnično je bila vesela sosedova Jelka, ko je zagledala Lenčico. Ni se mogla več ločiti od nje. Pripovedovati ji je morala Lenčica, kako ji je bilo tam gori na senožeti pri bratih orjakih. In Lenčica je pripovedovala, Jelka pa je poslušala. Izpremenila se je bila gizdava Jelka popolnoma. Nič več ni bila hudobna in trdosrčna; nič več ni bila prevzetna in domišljjava. Ej, dobro se ji je vtisnilo v srce bridko življenje tam gori na senožeti. Zato pa se je tudi izpremenila in se je poboljšala. Veseli so bili zato njeni starši, in zato so jo ljubili zdaj vsi po zagorski vasi.

Krasno in veselo življenje je prišlo zdaj na Bregarjev dom. Sreča se jim je smehljala kroginkrog, in bridkih dni ni bilo k njim. Rasla je blaginja, in zlati darovi bratov orjakov so rodili tisočere sadove. Da, lepo življenje so živeli na Bregarjevem domu.

Lenčica-desetnica se je zdaj vedno smehljala. Videla je, kako so doma vsi veseli in zadovoljni, pa se je sladko smehljala. Z Jelko sta sedeli za hišo na vrtu. Govorili sta o rožni senožeti tam pod strmim Prisankom, o bratih orjakih sta govorili. Gledali sta na bele snežnike in sta se imeli radi. Na visoki jablani pa je sedela tedaj zlata ptička. Zlata ptička pa je bila sreča. Lepe pesmi je prepevala zlata ptička, da se je smehljal ves krasni vrt, da se je smehljalo deklicama drobno srčece . . .

CVETKO GORJANČEV:

Desetnica.*)

(Gledališka igra)

I.

Grajska soba. Na levi vrata. Zadaj dve okni. Ob levi steni omara. Na sredi miza, okrog stoli in divan.

Graščakinja

(sama, sloni na divanu)

O, Bog, ti moj Bog, pač zakaj, zakaj

Ti mene bičaš, pokoriš tako?

*) Danes končujemo prelepo planinsko pripovedko o desetnici, obenem pa priobčujemo to gledališko igro, ki na drug način opisuje usodo uboge desete sestre. Uredn.

Ah, one kletve davne — še zdaj
 je sad in nasledek grenki to? —
 Dekle sem še bila. Igrala sem
 na vrtu se z belimi golobki
 in kitila nedri sem si in lase
 z rožic rdečih dišečimi popki.
 In kosčke sem kruhove kužku dajala
 in z razposajenim se smehom smejala.
 In prišla je k vrtu po zložnem pobočju,
 ah, vdovica mlada s sinkom v naročju,
 in detece kako je, oh, plakalo,
 pač kruhka je gladno čakalo,
 in mati je, mati jadona jokala,
 ker ni ga imela, da bi mu ga dala.
 Pa stopi k ograji in s strahom veli:
 „O, gospica, bi tako dobri bili,
 pa kruha drobtinico bi podarili
 za dete, ki užilo dva dni že ni
 ni gorke ni druge nikakšne jedi!“
 Ah, kako je glas bil njen proseč!
 A jaz sem huda zagodrnjala,
 obrnila se in se zasmejala,
 in tujka odšla je jokaje preč.
 In prišla za njo je stara ženica,
 vsa suha in vsa kot smrt koščena,
 šibila starosti se noga je njena,
 in tresla se njena je suha desnica;
 pa dvignila to je desnico visoko
 in izpregovorila je veličastno:
 „O, le poglej, prevzetnica, tja gor,
 tja gor na tisti beli dvor!
 Oj, saj jih imela boš devet
 in vso to dolino zelenih polj:
 pa dasi imela ti ves bi svet —
 ti srečna ne bodeš nikol! . . .“
 In zdaj imam devet belih gradov
 in vso dolino polno polja —
 ah, in nesrečna je duša moja
 in srce moje je polno gorja.

Alenčica

(pride.)

Oj, mamica, že spet ste žalostni,
 pa kaj vam je, mamica, zmeraj, kaj?
 Oj, pridite malo venkaj na vrt

in ven na izprehod v zeleni gaj! —
Pa kruhka mi dajte, mamica,
tako sem že gladna sedaj!

Graščakinja

(vzame iz omare kruh, ga ureže in ko ga podaje hčerki, zajoče.)

Alenčica.

Pa kaj vas še vprašam, mamica moja:
zakaj se vedno jočete,
ko kruha mi dati hočete,
vi mamica zlata moja?

Graščakinja.

Kako bi se ti ne jokala
jaz tvoja uboga mamica,
ker morala v desetino boš,
v desetino od doma v beli svet,
glej, danes izpolnila devet si let.

Alenčica.

Pa, mamica, ne jokajte, moja,
morda pa pojde katera druga.

Graščakinja.

Le pojdi, hčerkica, in se igray;
da ne bi nobena šla, Bog mi daj!
(Alenčica in mamica se poljubita, in Alenčica odide.)

Graščakinja

(sama, omahne na divan).

Ptička

(prileti na odprto okno, sede nanje in zapoje, držeč v krempljčkih prstan.)

Oj, peci, peci povanjčico,
popotnico za desetnico,
in vpeci ta zlati prstan v njo!
Razreži povanjčico v kosov deset
in vsakega eni hčerki daj.
Katera ta prstan dobila bo,
ta pojde desetnica z doma v svet!

(Izpusti prstan in odleti.)

Zagrinjalo pade.

*

Pod večer, kake tri ure potem. — Ista soba. Na stolu pripravljena culica. Krog mize stoji vseh deset sestrá in mati, ki deli kose. Ko ugrizne desetnica prvič, ugrizne prstan. Vse preblede in vsaka — razen desetnice — omahne na stol.

Graččakinja

(omahne na divan).

Oh, jaz najnesrečnejša živa stvar!

Desetnica

(si jokaje slači lepo belo obleko in oblači raztrgano ter razpusti lase in stopi pred mater.)

Pa Bog vas obvaruj, mati moja,
in Bog vas obvaruj, devet sestrá!
In Bog te obvaruj, beli grad,
ti moj nesrečni rojstni dom,
saj nikdar več te zrla ne bom!

(Vse sestre ji padejo krog vratu, a ona se iztrga in odhaja skozi vrata, in sestre strašno plakajo za njo.)

Graččakinja

(se burno dvigne in skoči k oknu).

Alenčica, Alenčica,
ti zlata moja hčERICA,
o pojdi, pojdi ti nazaj,
pa najstarejša ide naj,
ki je pri pameti že vsaj!

(Spet omahne nazaj.)

Zagrinjalo pade.

II.

Gozd. Mrak. Nevihta se bliža.

Desetnica

(culo v eni roki, v drugi robec, ki si z njim briše solzne oči).

Pozdravljen mi, gozd ti zeleni, pozdravljen!
Oh, žalostna moja je duša nocoj;
pretrudna že glava in noga je moja;
o, daj mi, ti gozd zeleni, pokoja,
saj ni mi ga mogel dati dom moj!

(Pride pod bukev, obstane in jo ogovori):

Oj, bukev, ti bukvetica, dobra kumica,
na vrtu imeli smo tako doma:
mogočna, in krona nje — kakor tvoja,
in tamkaj pod njo se igrali smo! —
O, naj si desetnica tu odpočine
in naj obudi si pod tabo spomine,
presladke spomine, ki zdaj so grenki,
in trudna ob tvojih naj nogah zaspi!

Bukev

(zašumi in se zaziblje v vejah).

Desetnica, oj, sirotica,
le pojdi od mene, le beži naprej:
glej, teh košatih, mogočnih vej,
glej, mojega tega stoletnega debela!
Pa nevihta nocoj divjala bo,
nocoj bo hudo treskalo;
in ko bo prvič treščilo,
bo precej vame treščilo,
in tebe z mano ne bilo bi več,
oj, pojdi, desetnica, pojdi preč!

Desetnica

(gre pod drugo drevo, pod hrast).

Oj, hrast, ti hrast, predobri kum,
li pod tabo zavetja dobila bom
uboga, jaz sirotna desetnica,
ki nima ga dati mi rojstni dom?
Tak hrast je na našem vrtu stal;
igrali smo se in se nam je smejal,
smejale se je in mogočno šumel,
in peli smo, pa še on je pel ...
O, naj si desetnica tu odpočine
in naj obudi si pod tabo spomine,
presladke spomine, ki zdaj so grenki,
in trudna ob tvojih naj nogah zaspi!

Hrast

(se zgane v vejah in zašumi).

Desetnica, oj, desetnica,
le pojdi od mene, le beži naprej:
Glej, teh košatih mogočnih vej,
glej, mojega stoletnega debela!
Pa nevihta nocoj divjala bo,
nocoj bo hudo treskalo;
in ko bo drugič treščilo,
bo precej vame treščilo,
in mene in tebe ne bilo bi več,
oj, pojdi, desetnica, pojdi preč!

Desetnica

(pride pod tretje drevo, pod gaber).

Oj, gaber, ti gaber, predobri kum,
li pod tabo zavetja dobila bom,

uboga jaz bedna desetnica,
ki nima ga dati mi rojstni dom?
(Zajoka in trudna sede.)

Gaber

(mirno in tolažljivo).

Tako je Mati božja prišla
pod mene in me je prosila,
da smela prenočiti bi pod mano
z bežečo družinico ubožno svojo.
Pod mano res prenočili so,
pod mano si odpočili so.
In ko so naprej odhajali,
razprostrl je Jezušček male roke
in blagoslovil me je tako,
da nikdar ne bo vame treščilo.
Zato le, desetnica, tu zaspi,
le tu pod mano si odpočij!

Desetnica

(odloži culico in zaplače).

Moj oče ima devet belih gradi,
in v vsakem ena hčerka mu spi,
a deseta hčerka Alenčica,
prav kot da njegova ni hčerka ta:
za njo pač oče nima ga dvora
in v dvoru nobenem ni zanjo prostora,
po šumah, po črnih, se klatiti mora
in išče nočišča kot divja zver
po šumah, po divjih, ko pride večer ...
Ne zavidam vam sreče, sestrice moje,
pa kaj zagrešilo je moje srce:
zakaj mi je toliko zla pretrpeti,
zakaj se jaz klatiti moram po sveti? —
Oh, kje že za mano moj dom leži,
in v gozdu tu v noči Alenka sedi,
ah, črna, tako črna in strašna je noč;
opešala moja mi slaba je moč,
in ni je stezice, ne vem, kam naj grem,
da pridem pod streho k dobrim ljudem —
jaz najbolj nesrečna na svetu vsem!
(Leže na roko in zaspi.)

I. vila

(pride belo oblečena).

Oj, dete prebedno, kje je tvoj dom?
Li zašlo si in ne znaš od tu,

li zašlo si in ne znaš domu,
kjer otec in majka te čakata,
morda iščeta te in plakata?

(Pride druga vila.)

I. vila

Glej, deklica bedna, izgubila se je.

II. vila.

O, ni se izgubila in ni zašla
v gozdu tukaj deklica ta,
ker to je Alenka, desetnica,
iz belega grada je doma:
gorje mu, gorje mu, ki je proklet,
gorje mu, ki mora s prokletstvom v svet!

(Vihra se hujša, a vili ščitita desetnico s krili.)

Zagrinjalo pade.

III.

Sedem let po odhodu Alenke z gradu. Soba kakor skraja, samo brez
omare in z zelenjem okrašena in razsvetljena, pripravljena za svatbo.

Okolo miz svatje: devet sestrá, ki so neveste, in njihovi ženini ter oče
in mati in drugi svatje.

Svat.

Dovolite mi, da dvignem čašo
ter parom veselim napijem z njo:
Bog živi neveste — sestrá devet.
Bog ženine živi — bratov devet,
Bog živi očeta in mater vas,
Bog živi pa tudi svate nas!

(Vsi trkajo, se smejo in pijo.)

Desetnica

(pride raztrgana s culo; ne spoznajo je. — Vsi se ozro po njej, a spet
vstran ter se dalje veselo pomenkujejo in smejo, le mati stopi pred njo.)

Graščakinja

(skoro nevoljno).

Kaj iščeš todkaj, deklica?

Desetnica.

Oh, kaj vas prosim, zlahtna gospa,
če bi pri vas prenočila,
če bi prenočila nocoj pri vas,
utrujena sem, in noč je in mraz.

Graščakinja.

Le pojdi, le pojdi v božjem imenu,
ne morem te prenočiti nocoj:

glej, poln ves svatov dom je moj,
ker hčere, glej, moje svatujejo!

Desetnica.

Pustite me tukaj, žlahtna gospa,
da svatbo vašo videla bom
in luči razkošne in zali dom,
pustite me, prosim, žlahtna gospa!

Graččakinja.

Le pojdi, le pojdi v božjem imenu,
pri nas ne moreš ostati nocoj!

Desetnica

(se obrne in zaplače. S povzdignjenim glasom):

O, Bog vas obvaruj, mati moja,
in Bog vas obvaruj, devet sestrá,
in Bog vas obvaruj, otec moj,
in Bog te obvaruj, beli grad,
saj videla sem te zadnjikrat!

(Odide.)

(Graščakinja pade na tla kot mrtva. Graščak pade in omedli.)

Sestre

(preplašene zaplakajo):

Nazaj, nazaj, o, Alenčica,
nazaj, ti naša sestrica!

Desetnica

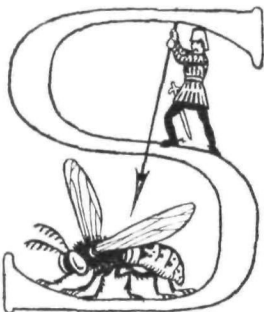
(odzunaj):

Jaz nikdar več nazaj ne grem!
Med veliko zmešnjavo pade zagrinjalo.

K. STR.:

Sladorni trs.

Sladorni trs je trava. Bičevju podobne bilke so 3 do 4, časih celo do 6 m visoke. Korenika je vozlatá. Iz nje izraste 10 do 12 bilk, ki so 3 do 5 cm debele in katerih celice so napolnjene s sočnatim mozgom. V tem mozgu je največ sladkorja, a tudi sok iz drugih delov rastline ima precej sladkorja. Domovina sladornega trsa je Vzhodna Indija. Od tu so ga razširili po vseh tropičnih deželah. Njegovo pridelovanje sega samo do 30° severne širine. Izjemo dela samo Španija, kjer ga pridelujejo celo do 37° severne širine. Vrste sladornega trsa so: vijoličasti, ki ga goje v Zapadni Indiji v svrhu pridelovanja ruma; otohaitični trs, ki je najbogatejši po sladorni vsebini.